

December 20, 2015

Er du megarig, behøver du ikke at følge loven

John Hansen

Er du megarig, behøver

Brooke Harrington er sociolog. Gennem 8 år kiggede hun som forsker ind gennem en sprække i det panser af absolut diskretion, som omgiver denne verdens allerrigeste mennesker. »Det, som overraskede mig mest, er, at hvis du har penge nok, er det muligt ikke bare at undgå at betale skatter, men at frigøre dig selv fra i det hele taget at leve efter de love, som gælder for andre mennesker«, siger den amerikanske forsker.

RIGDOM INTERVIEW

Hvis Bill Gates havde etableret Microsoft i et skattely, ville han være en rig mand i dag.

Gates' formue på 550 milliarder kroner, er en af verdens største, så de fleste vil mene, at han i høj grad er en rig mand.

Men Alan, en engelsk formuerådgiver med adresse på Britiske Jomfruøer, havde ikke sagt det for sjov: »Jeg mener seriøst rig«.

At Bill Gates ikke bruger skattely – end ikke til at beskytte sin personlige formue – var for Alan en uforståelig undladelse på linje med at dø fra uforsørgede børn uden at have tegnet en livsforsikring.

Alans udsagn indgår i et opsigtsvækkende stykke forskning, gennemført af Brooke Harrington, sociolog og lektor på Copenhagen Business School.

Hun har brugt 8 år på at studere diskrete formueforvaltere som Alan, der lever af at rådgive denne verdens allerrigeste elite. Og her taler vi om de virkelig rige, såkaldte *ultra high networth individuals*. For at blive regnet med til den klub, skal man råde over en nettoformue på mere end 200 millioner kroner. Sidst de blev talt, var der i hele verden flere end 211.000 af dem. Deres samlede formue løb op i mere end 200 milliarder kroner. 200.000.000.000.000 kroner.

Det er først og fremmest den slags mennesker, Alan og hans kolleger bruger al deres tid på at hjælpe med primært én ting: at sørge for, at deres gigantiske formuer ikke smuldrer, ædes op af skatter eller plyndres af grådige slægtninge. I løbet af sit forskningsprojekt interviewede Brooke Harrington Alan og 64 af hans kolleger i 18 lande verden over om, hvordan de løser den opgave.

Et af resultaterne er en bog, som udkommer på Harvard University Press i 2016. Politiken har læst manuskriptet til bogen og interviewet Brooke Harrington om forskningen.

Hvad er det vigtigste, formuerådgiverne gør for deres klienter?

»De befrier dem fra loven som sådan. Det, som har overrasket mig mest i dette, er, at det muligt ikke bare at undgå at betale skat, men at frigøre sig fra at leve efter love i det hele taget«, siger Brooke Harrington og giver et eksempel:

En kvindelig ansat hos en formueforvalter i Schweiz skulle flytte med sin chef på kundesbesøg uden for Europa. På vej mod lufthavnen i den limousine, som kunden havde bedt hente dem, opdagede hun, at hun havde glemt sit pas. »Vi bliver nødt til at vende om, så jeg kan hente mit pas«, sagde hun.

»Nej, nej, det gør ikke noget«, forsikrede hendes chef. Hun prøvede igen, men blev afvist af chefer: Hun skulle virkelig ikke bekymre sig om det glemte pas.

Kundens private jet ventede dem i et særligt område af lufthavnen. De blev kørt direkte ud til flyet, steg om bord og forlod Schweiz uden nogen form for kontrol. Det samme gentog sig, da privatjetten landede i klientens hjemland, og da de var tilbage i Europa og Schweiz: ingen kontrol af pas eller bagage overhovedet.

»Vores rigeste klienter er hævet over loven«, sagde hun til mig», forklarer Brooke Harrington.

Netop denne urorlighedszone er den ultimative luksus, som formuerådgiverne skaffer de klienter, der har råd til det.

»I en verden, hvor vi alle bliver mere og mere overvåget – der er overvågningska-

meraer alle vegne, ethvert tastaturtryk kan blive registreret – kan man vide, hvad vi gør til alle tider. Men der er en gruppe mennesker, for hvem den ultimative luksus er privatliv. At leve i en zone, hvor ingen ved, hvad de gør. Og formuerådgiverne er dem, som får det til at ske«.

»En fordelene er at være fri for at betale skat, hvis man ønsker det. Det er den del, vi hyppigst hører om. Men det er virkelig kun toppen af isbjergene. Det handler om ideen om at være uden for loven, uden for overvågningsapparaterne«, siger sociologen, som med sit forskningsprojekt mener at kunne påvise, at de superrikes mulighed for at leve uden for loven anfører selve demokratiet.

»Vi forestiller os at leve i et demokrati. Normalt anses grundlaget for demokratiet at være, at vi alle er lige for loven. Når penge kan bringe dig uden for lovens rækkevidde, bare du har nok af dem, rokker det ved det princip, som hele samfundet bygger på«, siger Brooke Harrington.

»Hvad der ikke var synligt for mig før, er, at der findes denne lille overklasse, som bogstaveligt talt ikke behøver at efterleve nogen love, som de finder ubekvemme. Og hvis de støder ind i en forhindring, som de ikke kan komme uden om ved at smide penge efter den, skifter de bare deres pas ud, skifter nationalitet, bliver statsborgere i et land, som tillader dem at gøre, hvad de vil, uden modstand«.

Edouardo Saverin var med til at stifte Facebook. Kort før Facebook blev børsnoteret i 2012, opgav Saverin sit amerikanske pas og blev statsborger i Singapore i stedet.

Hans 4 procent af aktierne i Facebook ventedes dengang at blive mere end 25 milliarder kroner værd på børsen. Det ville på et tidspunkt udløse en klækkelig skatteregning i USA. Som borger i Singapore slipper Saverin væsentligt billigere, da landet ikke beskatter kapitalgevinster.

Tegning: Roald Als

“Normalt anses grundlaget for demokratiet at være, at vi alle er lige for loven. Når penge kan bringe dig uden for lovens rækkevidde, bare du har nok af dem, rokker det ved det princip, som hele samfundet bygger på

I 2013 afleverede 2.999 borgere deres amerikanske pas – tre gange så mange som i 2012. Blandt dem sangerinden Tina Turner, som valgte at blive statsborger i Schweiz, hvor hun allerede havde boet i årtier.

Forvalternes opgave er på overfladen at sørge for, at formuen ikke går tabt.

Det kan handle om at anbringe penge, så ejeren slipper for at betale skat af dem; så kreditorer ikke kan få fat på dem; så de bliver umulige at opspore for en ægtefælle ved en skilsmisse; så ejeren selv kan bestemme, hvem der skal arve formuen efter hans død, ved at holde pengenes omfang og placering hemmelig for hele eller dele af familien. Eller så det bliver muligt at tilgodese nuværende og tidligere elskere eller elskerinder og eventuelle børn, som er et resultat af forholdene, uden at andre opdager det, fortæller Brooke Harrington.

Det blev kaldt verdens dyreste skilsmisse, da den russiske rigmand Dmitrij Rybolovlev i 2008 blev skilt fra sin kone, Elena, efter 23 års ægteskab. Rybolovlev tjente milliarder på gødningsindustri under privatiseringen efter Sovjetunionens sammenbrud. Han er nummer 156 på listen over verdens rigeste og bor nu i Monaco, hvor han angiveligt bor i verdens dyreste lejlighed og blandt meget andet ejer aktiemajoriteten i det lokale fodboldhold, AS Monaco. Efter 6 års slagsmål i retten afgjorde en domstol i Schweiz, at fru Elena skulle have 28 milliarder kroner som sin del af boet.

Men hendes tidligere ægtemand havde før skilsmissen anbragt de fleste af sine milliarder i en 'trustfond', hvor de var utilgængelige for Elena, uanset at hun havde rettens ord for, at halvdelen var hendes. Striden sluttede i oktober i år med et forlig, som holder hemmeligt, hvor meget Elena i sidste ende fik ud af skilsmissen.

For at kunne fikse alt det for deres styrtende rige klienter, er forvalterne nødt til at vide næsten alt om klienten, helt ind til elskerinder, sygdomme, løgnehistorier og børnenes narkotikamisbrug.

»Lægen ved alt om sin patients krop, men har normalt ikke indsigt i hans bankkonti eller ejendomsbesiddelser. Hvis formuerådgiveren skal gøre sit job ordentligt, er han eller hun nødt til at vide det hele. Som en af de interviewede rådgivere sagde: »Klienten skal klæde sig af for rådgiveren«, siger Brooke Harrington.

Rådgiveren får også ofte en helt særlig position, fordi de meget rige er tilbøjelige til ikke at turde stole på andre mennesker. »Flere af rådgiverne beskrev, hvordan meget rige mennesker ofte bliver meget mistænksomme og isolerede, fordi de tror, at alle i deres omgivelser forsøger at udnytte dem. Og den mistænksomhed skyldes for det meste smertelig erfaring, ikke paranoia. Rådgiveren bliver ofte den, den rige kunde stoler på og i højere grad end sit eget kød og blod, fordi rådgiveren ikke skal arve ham«, forklarer Brooke Harrington.

Hun fortæller om en rådgiver, som måtte beskytte sin aldrende kunde mod hans egne børn:

»De ville flytte ham til et billigere plejehjem, fordi der så ville blive en større arv til dem. Det kan være virkelig grimt. Ikke for at sige, at middelklassefamilier ikke også kan rumme meget grimt og megen mistro, men pengene tilføjer et element af drama og stærkere incitament til at behandle hinanden kynisk. Det ser ud til, at at jo flere penge, der er involveret, jo mere bringer det ulvesindet frem i folk, viljen til at skubbe den aldrende slægtning ud foran bussen for at få mere til sig selv«.

Fraværet af tillid til den nære familie kan betyde, at rådgiveren er den, der er nærmest, og endda bliver bedt om at være der ved kundens dødsleje. Det er selvfølgelig, og det betyder, at for de virkelig rige er familien ofte ikke den trygge enhed,

“Flere af rådgiverne beskrev, hvordan meget rige mennesker ofte bliver meget mistænksomme og isolerede, fordi de tror, at alle i deres omgivelser forsøger at udnytte dem

som vi normalt går ud fra i socialvidenskaben«.

Fordi de eksklusive rådgivere nødvendigvis kommer meget tæt på de superrige klienter, og klienterne er tilbøjelige til at være mistroiske – og fordi rådgiveren kommer til at vide så meget om sin klient, at han ikke bare kan skiftes ud igen – er de rige klienter ofte parat til at gå meget langt for at afprøve rådgiverens loyalitet, troværdighed og grænseløse tjenstvillighed, for de knytter dem til sig. Det kan udvikle sig til absurde prøver, fortæller Brooke Harrington.

Hun fortæller om David, en engelsk formuerådgiver i Hongkong, som blev ringet op af en mulig kommende klient: »Han fortalte rådgiveren, at han sad i Osaka med en forretningsforbindelse, som havde brug for at få leveret 1.000 sider røget laks den følgende dag. »Jeg går ud fra, at du kan skaffe dem«, sagde den muligt kommende klient.

»Jeg er formuerådgiver, ikke fiskehandler, svarede David.

»I dag er du min fiskehandler«, sagde klienten«.

Rådgiveren løste opgaven via en god bekendt i Unilever, som producerer røget laks i Skotland.

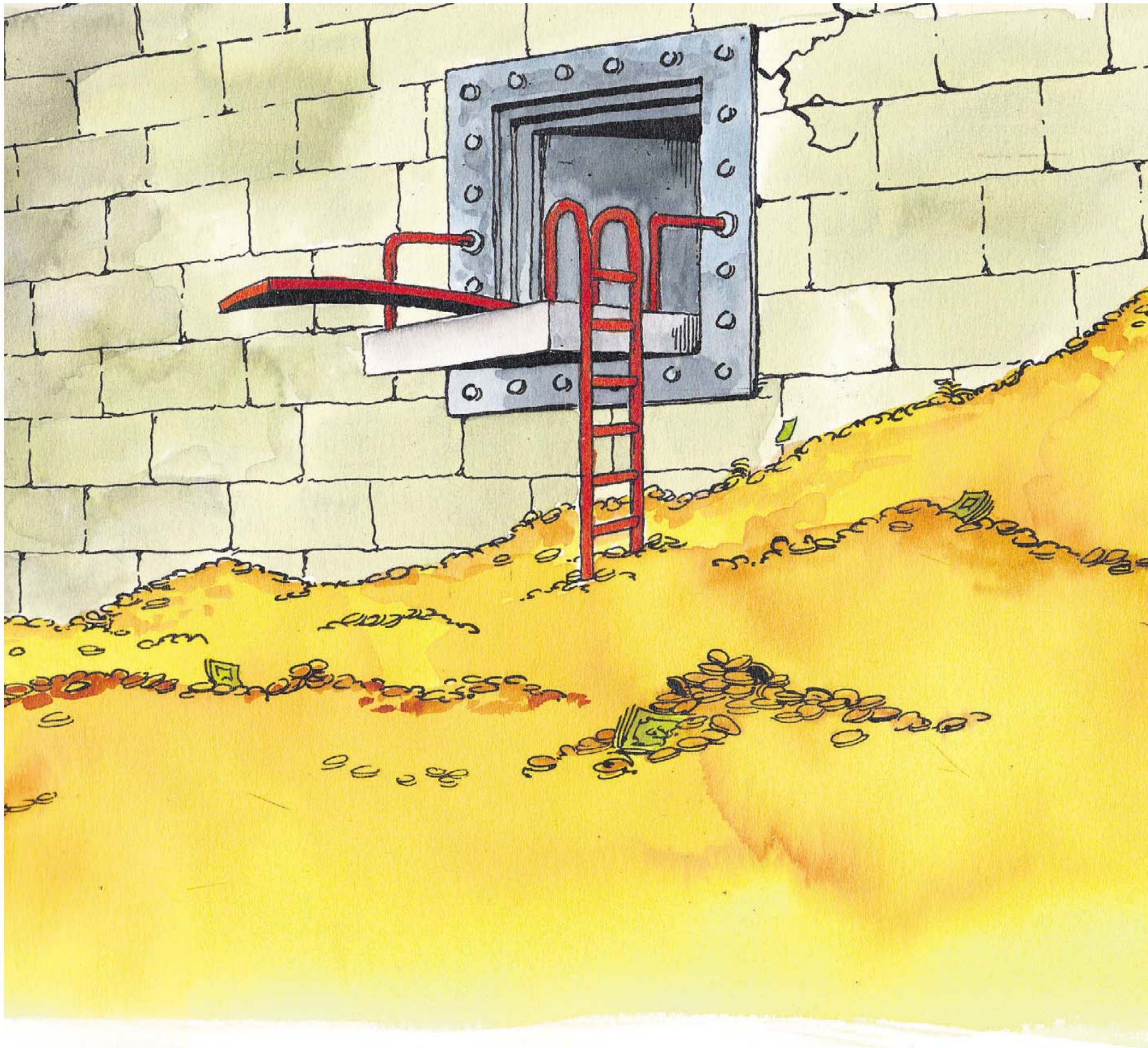
»Formålet er at afprøve, om du er 100 procent dedikeret til opgaven. Og det er en prøve på, om rådgiveren har et netværk og en indflydelse de rette steder, så han kan løse ekstraordinære opgaver for sin arbejdsgiver«.

Men oplever rådgiverne det ikke som ydmygende og uværdigt?

»Ingen behøver vide det; du får en bunke penge for at gøre det, og du får en fast indkomst fra klientens fortsatte forretning, hvis han hyrer dig. Og hvis du siger nej, mister du med sikkerhed klienten og måske dit job i det hele taget«, forklarer Brooke Harrington.

Øverst i de betroede forvalteres værktøjskasser ligger et indgående kendskab til mulighederne i de såkaldte offshore-lande – lande som Bermuda, Caymanøer-

du ikke at følge loven

► FAKTA

► HVEM ER DE SUPERRIGE

Ultra high net worth individuals har en nettoformue på mindst 30 millioner dollars, mere end 200 millioner kroner. Ifølge **World Ultra Wealth Report 2014** er der 211.275 mennesker i verden, som lever op til det. Deres samlede nettoformue blev opgjort til 29,7 billioner dollars, mere end 200 billioner kroner. **Dollarmilliardærer** er de allerrigeste med en nettoformue på mere end 1 milliard dollars, 7 milliarder kroner. Ifølge rapporten Billionaire Census 2014, var der 2.325 af dem i verden, med en samlet formue på 7,3 billioner dollars, 51 billioner kroner. **Global Wealth Report 2014** viste, at formuen hos ultra high net worth households (husholdninger med en nettoformue på mere end 100 millioner dollars, 698 millioner kroner) voksede med 20 procent i løbet af 2013.

bøje reglerne: Oprettelsen af fonde og selskaber krævede, at stifteren opgav sit navn. Det lod sig ikke gøre, meddelte Rothschilds advokat: Han var ikke parat til at oplyse andet, end at stifteren var »overholdet for en velhavende og respekteret europæisk familie«, som advokaten havde kendt gennem mange år. Der blev ikke stillet flere spørgsmål.

Thomas Piketty, den franske økonom, som i 2014 vakte opsigt verden over med bogen 'Kapitalen i det 21. århundrede', beskæftigede sig også med de formueforvaltere, som Brooke Harrington studerede gennem 8 år. Piketty konstaterede, at de ikke alene undergraver staternes magt ved at bringe de allerrigeste uden for lovens rækkevidde, men også påvirker selve økonomien og væksten i de enkelte samfund:

»Ved at fratage regeringerne indtægter efterlader formueforvalterne de politiske beslutningstagere med valget mellem at flytte skattebyrden nedad eller skære ned på udgifter til uddannelse, infrastruktur og andre tjenester, som kunne betyde social mobilitet for de mindre velstillede medlemmer af samfundet. Begge beslutninger bidrager til at fastfryse klasseskel, til skade for markederne og den samlede økonomiske vækst«.

Brooke Harrington fortæller om sin amerikanske kollega, som var på besøg i Danmark, mens Barack Obama og republikanernes Mitt Romney i 2012 var i valgkamp om præsidentposten i USA, og det kom frem, at den særdeles velhavende Romney slap med en skatteprocent på 13,9, blandt andet ved at bruge skattelysselskaber på Caymanøerne.

»Min kollega, som efter amerikansk standard er ganske venstresnoet, sagde, at han ikke kunne se problemet, eftersom Mitt Romney ikke havde gjort noget ulovligt. Jeg sagde »Oh my God, hvordan kan du undgå at se problemet? Folk som Romney laver lovene, så de kan forblive rige - kan du ikke se det?«. Hvis han, som er en højt begavet sociolog, ikke forstår det, hvordan i alverden skal alle andre så forstå det? Hvordan formulerer du den fortælling, så du ikke falder i den indlysende, neoliberal fælde: 'Du er bare mislykket på de rige!'?, spørger Brooke Harrington.

Hvad tror du, der kommer ud af din forskning og din bog?

»Det er ligesom at være lærer: Du kan give dem informationerne, men du har ingen kontrol over, hvad de bruger dem til ...«.

Men en lærer kan håbe?

»Mit håb er, at folk vil være bedre informeret, når dette kommer frem i lyset. Det er som politibrutaliteten mod sorte i USA, som nu er dokumenteret på video i en stribe tilfælde. Det har overbevist den hvide befolkning, som før måske har sagt: Åh, de sorte beklager sig altid. Men når du ser de videoer, bliver det mere virkeligt, og så sker der noget. Jeg har ikke videoer af, at det her sker, men hvis jeg kan skrive om det på en måde, som engagerer, vil folk måske forstå lidt mere om, hvordan det fungerer for denne minoritet i toppen af samfundet, og de vil sige: Hey, det er ikke fair. Det er fint at være rig. Det er fint at have succes, men du skal ikke nå det med snyd. Det er ikke o.k. Jeg tror, at den mest hardcore neoliberale vil være nødt til at være enig. Håber jeg«.

john.hansen@pol.dk

Forskning: Tæt på via de riges rådgivere

Det kaldes at 'go native', når sociologer eller antropologer i en længere periode lever sammen med en gruppe mennesker, som de vil studere.

JOHN HANSEN

Ikke ret mange forskere gør det på den måde i dag. Det tager lang tid, og bliver dermed for dyrt.

Brooke Harrington er »gået native« hele to gange i studiet af de ultrarige. Første gang som barn, anden gang i et otte år langt og netop afsluttet studie som sociolog.

Hun voksede op som den fattige, men begavede og flittige pige blandt nogle af de rigeste mennesker i USA. Hun kom så tæt på, at hun kunne røre ved, smage og lugte en tilværelse, som var helt anderledes end hendes egen. Og som hun allerede som barn forstod, at hun aldrig kunne blive en del af.

»I USA er skolesystemet betalt af ejendomsskatterne. Hvis du som forældre vil sikre dit barn en virkelig god uddannelse i de offentlige skoler, er du nødt til at flytte til en rig by, for jo højere ejendomsskatter, jo bedre skoler. Mine forældre ville give mig den bedste mulige uddannelse. Og måden at sikre det på var at købe det mindste hus i den rigeste by«.

Den rigeste by hedder Lake Forest. Den ligger uden for Chicago, på Lake Michigans bred.

Brooke Harringtons far kom fra en irsk-italiensk arbejderfamilie, moderen fra en sydstatsslægt, som var gået fallit

FORSKER. Brooke Harrington voksede op som den fattige, men begavede og flittige pige blandt nogle af USA's rigeste mennesker. Det affødte lysten til at forske i de superrige. Foto: Jacob Ehrban

»og endte med at være virkelig, virkelig fattig«.

»Mange af de mennesker, som jeg voksede op sammen med, var arvinger til de store gamle Chicago-formuer, eller de var i finanssektoren - eller begge dele. The Northern Trust Company, en af USA største formueforvaltere, er grundlagt af en familie i Lake Forest, og jeg gik i skole med deres børn«.

»Det gav mig viden om, at der var denne anden verden, som jeg gik rundt i uden rigtig at være en del af den. Det gav mig klassebevidsthed, for når du ikke er en del af noget, og du indser, at det

lukker bestemte døre for dig, bliver du meget bevidst om, præcis hvorfor de døre er lukkede«.

F. Scott Fitzgeralds roman 'Den store Gatsby' er delvist bygget over forfatterens oplevelser i Lake Forest.

Brooke Harrington spejlede sit eget liv i den store forfatters værker, da hun var teenager i Lake Forest:

»Jeg pløjede mig igennem F. Scott Fitzgeralds samlede værker, da jeg var 14. Og det trøstede mig meget, for han var i præcis den samme situation som jeg: Vi trykkede næsen flad mod ruden, som adskilte os fra den anden verden, som folk levede i med deres mystiske adfærd og koder«.

»Det var min første introduktion til sociologi at lære om de mennesker og deres verden«, siger Brooke Harrington.

I dag, hvor Brooke Harrington er ph.d. i økonomisk sociologi fra Stanford University i USA, og siden 2010 har haft en forskerstilling på CBS i København, siger hun, at hendes opvækst tilbage i Lake Forest var at »go native« blandt de rige der.

Og at det formentlig var den baggrund, som fik hende til at gøre det igen, nu som rigtig, voksen forsker: Prøve at komme tæt nok på verdens allerrigeste mennesker til at kunne sige noget om deres adfærd.

»Jeg vidste, at jeg ville skrive om rigdommens verden, men jeg vidste ikke hvordan. Jeg tænkte på de mennesker, jeg havde kendt i min opvækst, og jeg indså, at de aldrig ville tale med mig. De var så paranoide over for outsiders - ofte med god grund«.

Løsningen blev at 'go native' blandt udøvere af den profession, som er tættest på de superriges mest intime liv: *wealth managers*. Formueforvaltere eller -rådgivere, hvis man skal bruge det

danske ord, som kommer tættest på.

Brooke Harrington blev selv *wealth manager*. Gennem to år gennemgik hun kurser, som skaffede hende det internationalt anerkendte papir på, at hun er 'Trust and Estate Planner'.

»Jeg tilbragte uger i konferencerum på hoteller i Schweiz og Liechtenstein og lærte om fonde og selskabslovgivning, finansielle investeringer, regnskaber og revision«, fortæller hun.

Forløbet gav Brooke Harrington mulighed for at komme tæt på formueforvalterne - hun blev undervist sammen med dem, de spiste sammen, boede på de samme hoteller og deltog i branchens internationale konferencer sammen. Alt med tydelig angivelse af, at hun er sociolog og var i færd med et forskningsstudie.

På den måde fik hun kontakt med de i alt 65 formueforvaltere, hun har interviewet til brug for sit projekt. Hun op-søgte dem i 18 forskellige lande, så arbejdet har både været langvarigt - otte år - og dyrt. Så dyrt, at Harrington aldrig havde kunnet gennemføre det, hvis hun var blevet hjemme i USA, siger hun.

Tilfældighederne førte hende til et forskningsstipendiat på Max Planck Instituttet i Köln. Og tilfældigvis havde chefen der samme interesse for denne verdens store formuer, »og han havde en bundløs pengekasse, som han kastede efter mig«, fortæller Brooke Harrington.

Heldet blev ved med at forfølge hende. Da pengene alligevel var ved at slippe op i Tyskland, fik hun i 2010 en stilling på CBS i København, hvor det lykkedes at finde midler til at rejse til Seychellerne, Mauritius, Singapore og et par andre steder for at gennemføre de afsluttende interviews.

john.hansen@pol.dk

ne, Britiske Jomfruøer og Seychellerne - der lever op til tre ting: ingen eller meget lav skat, ingen eller meget få offentligt tilgængelige oplysninger, og lovgivere, som er lydhøre over for ønsker fra de superrige, fordi offshorelandenes økonomi er fuldstændig afhængig af, at de bliver ved med at anbringe deres penge der.

»Offshore handler om at hjælpe den rige og magtfulde elite til at drage fordele af samfundet uden at betale for det. Hele pointen med offshore er at tilbyde flugtveje væk fra de pligter, som følger af at leve i og nyde godt af samfundet«, skriver Brooke Harrington i sin kommende bog.

Gennem de seneste 40 år er det blevet stadig nemmere at stuve formuer af vejen: Mens de kæmpestore rigdomme tidligere typisk bestod af jord, ejendomme og virksomheder, findes de i dag mest som finansielle formuer - penge og værdipapirer, som er digitale og på sekunder kan flyttes fra et sted på kloden til et andet. Den udvikling er understøttet af, at de fleste begrænsninger på at flytte kapital over landegrænser er afskaffet.

»Det er svært at skjule et gods i Devonshire. Men det er virkelig nemt at gemme et par milliarder dollars«, som Harrington udtrykker det.

Baron Elie de Rothschild vogtede til sin død i 2007 over den franske del af Rothschild-familiens bankimperium. Det gjorde han blandt andet gennem et netværk bestående af mindst 20 anonyme fonde og 10 lige så anonyme holdingselskaber på Cookøerne. På den måde kunne han effektivt skjule, hvem der ejede de mange penge, som var samlet i fondene. De blev kun afsløret, fordi en lækage fra det firma, som havde arrangeret konstruktionen for Elie de Rothschild via organisationen International Consortium of Investigative Journalists, havnede hos det franske dagblad Le Monde, som afslørede historien.

Le Monde dokumenterede også, at baron de Rothschild havde været rig nok til at